

több szempontból hihetetlen (irreális) tárháza, amelyet a feltehetően önmagát kinevező „filológus” az összeállítás élére tesz, minden igyekezetével egyetemben szükségtelen, hogy ezeket a könnyed, mesterien odakent vagy felkarcolt *vázlatremekműveket* megelőzze. Hol nyitott kapukat döngözt, hol a spanyolviaszt találja fel, hol fontoskodik. Képes ilyesmit megjegyezni: „Személyesen sohasem találkoztam vele, csak írásaiban szólott hozzám: igazolva, hogy íróval elsősorban műveiben ismerkedik az ember.” És miközben az etikai alapozottságú életigazolásra és a kikapcsolódásra azonos mértékben vágó, elsősorban nem szakmabeli olvasót a „textológiai munka” rejt-

meivel látszik riogatni, valójában adós marad ezek akár csak jelzésszerű bemutatásával is.

Annyi baj legyen! Fekete István már életében napvilágot látott írásai elég értékesek ahhoz, hogy még az önmagában nem túl sikerült *Emberpor*-kötet se tudjon bennünket tőlük eltántorítani. Olvassuk hát munkáit! Főleg *minden mását*, de ha posztumusz kiadású dolgaira támadna gusztusunk, akkor inkább a *Rózsakunyhó* vagy a *Tarka rét* című könyvet. Vagyis a klasszikus gyűjteményeket e nemből.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Szent István Társulat, Budapest, 2003, 204 oldal, 1480 Ft*)

Kultúra

GINTLI TIBOR –
SCHEIN GÁBOR:

Az irodalom rövid története – A kezdetektől a romantikáig

Botorság lenne azt állítani, hogy az emberi kultúra története az írás története. A kultúra szó töve a ’művelni, gondozni’ jelentésű igét rejti,

és ez elsősorban a kertre, a földre, az állatok gondozására utal. Másodszorban viszont mégiscsak „gondozzuk” a szöveget és irodalmat „művelünk” – ez az átvitel ősi távlatot nyit meg.

Gintli Tibor és Schein Gábor *Az irodalom rövid története – A kezdetektől a romantikáig* című munkájában megnyílik ez a távlat. Az elmélyült tájékozottságot sugalló kötet szerzői – merészen és jogosan – valóban a

kezdetektől indulnak el, munkájuk elején a barlangrajzok, az írás és az irodalom kapcsolathálóját szövik és bontják. „Írásról beszélünk, ha a jel nem csupán a közvetlen felhívás vagy a kifejezés szerepét tölti be, hanem a jelvésés szabályaival együtt a nyelvvel van kapcsolatban” – áll a meghatározás a könyv elején.

Az irodalom rövid története hiánypótló munka – szükségességét változó szemléletmódunk veti fel. Az elmélyült, átgondolt, ámde nem „szakmai”, hanem „tájékoztató jellegű” irodalomtörténet írásának igénye legutóbb a nagy nyugatos nemzedék korában merült fel és valósult meg. A szerzőpáros vállalkozása Babits Mihály és Szerb Antal klasszikusainak heroizmusát idézi.

Szerkezeti szempontból inkább az előbbit. Babits az „igazi világirodalom” fogalmát így határozza meg: „Oly egész az, amihez mindenestől közünk van, mert a saját kulturánk [sic!], a saját irodalmi életünk is hozzátartozik és nélküle meg sem érthető.” Ebből a tételből következik világ- és a magyar irodalom szüntelen egymásra vonatkoztatása Babitsnál: Zrínyi eposza „az, ami Tassóé csak *lehetett volna*: a kereszténység komoly hőskölteménye az ázsiai pogánysággal szemben” – írja. Szerbnél világirodalom és magyar irodalom jobban elkülönül, kevesebb a hatások felismerésén túlmutató, értékelő, elvi szempontú összevetés.

Gintli és Schein koncepciója mintha a kettő között állna: a világ-irodalmat és a magyar irodalmat – Babitshoz hasonlóan – egyetlen kötet párhuzamos fejezeteiben szerepeltetik, mégis többnyire megőrzik a magyar anyag szuverenitását – ebben inkább Szerb követőinek bizonyulnak. Magyar és világirodalom kapcsolata nem jelenik meg problémaként, az összehasonlítás fényében azonban az utóbbi alkalmanként (számomra nem elfogadható módon) mérceként szerepel. Babitscsal ellentétben például Zrínyi és Tasso kapcsolatát jóval egyoldalúbbnak látják; elemzésük azon a tételeen nyugszik, hogy „Zrínyi olyan tárgyat választott, amely nem felelt meg az eposzi cselekmény rangjának”, hiszen nem lép túl a „népek harcán”, mint Tasso; e szempont alapján leértékelődik a Zrínyi-eposz sajátosan történeti tárgyiasága. Tény, hogy a magyar irodalom esetében gyakrabban beszélhetünk hatásról, mint kölcsönösségről, kapcsolataink általában befogadóak; e viszonyrendszer a szerzők árnyaltan tárják fel.

A tartalom az időrendet követi, a fejezetek a nagy irodalomtörténeti korszakok szerint tagolódnak. Az oldalak „aránya” nyilván a szerzők érdeklődéséről is árulkodik – ez, azt hiszem, természetes; aligha véletlen, hogy a romantika elemzése a legkiemertőbb. Ez a némiképp szubjektív hangsúlyosság az egyes nyelverüle-

tekhez való viszonyban szintén megmutatkozik: a magyar mellett a német, az angol és a francia irodalom kiemelten szerepel. Örülök, hogy a keleti és európai ókori irodalom mellett méltó helyet kapott a Biblia; érdekes lett volna, ha a középkor és a reneszánsz kuriózumokban bővelkedő irodalma is nagyobb terjedelemben szerepel. Az anyag elrendezése egyébként átgondolt; a terjedelem és vállalás esetén könnyen belátható módon határokat szab, és e korlát tömörítést igényel. A kifejtés célratoró és meggyőző, a megértést kiemelések segítik. Elgondolkodtam azon, hogy a könyv mennyire *használható*: azt hiszem, használatának számtalan módja lehet, az egyszerű, érdeklődő tájékozódástól az érettségi vizsgára való felkészülésig.

Az alcím sugallja a folytatást, én kíváncsian várom.

PRÁGAI TAMÁS

(Jelenkor Kiadó, Pécs, 2003, 240 oldal, 3800 Ft)

Újragondolni a romantikát

*Koncepciók és viták
a XX. században*

Bár a középiskolában és az egyetemeken bölcsészkarán többször is szá-

mon kérjük a diákoktól a romantika stílusirányzatát, mégsem tudjuk pontosan meghatározni, legfeljebb újra- és újragondolhatjuk e fogalommal kapcsolatos nézeteinket. A szerkesztők is ezt jelzik a könyv címével, és cél érdekében válogatták egy kötetbe az itthon is sokat hivatkozott, a magyar romantikaértést alapvetően befolyásoló viták dokumentumait, illetve a viták utóéletének és recepciójának egyes mozzanatait tartalmazó szövegeket.

A tanulmányokat végigolvasva pontosan kirajzolódik előttünk a német, az angol és az orosz irodalomkutató tudósok, a kultikusnak számító „nagy öregek” romantikafelfogásának és – tágabb perspektívából tekintve – irodalomszemléletének különbsége. A német nyelvű szerzők (Huch, Walzel, Bohrer) az irodalomfilozófiai-eszmetörténeti megközelítésére törekedtek, s a 18. század végi német gondolkodók hatástörténetét vizsgálták. Az angol nyelvű irodalomtudósok (Lovejoy, Wellek, McGann, Griffin) a fogalomtörténeti vizsgálatokat és a korszak-meghatározási problémákat részesítették előnyben – ki, mikor, milyen értelemben használta először e fogalmat (legelőször Friedrich Schlegel 1798-ban), illetve mennyire egységes annak jelentéstartalma. Az orosz irodalomról szóló, a kötetbe válogatott két tanulmány szerzői (Szmirnov, Andrew) pedig a 20. század eleji formalista elemzési módszereket ötvözték a szá-